

Sciuro-hypnum glaciale (Schimp.) Ignatov & Huttunen**tunturisuikerosammal, snögräsmossa**

Vaarantunut VU

A3c; B2ab (iii)

Heimo: *Brachytheciaceae* Lahko: *Hypnales* Luokka: *Bryopsida***Tunnistaminen**

Tunturisuikerosammal on haarapesäkkeinen lehtisammal, jonka versot ovat pieniä tai keskikokoisia, noin 1 – 2,5 cm mittaisia. Kasvustot ovat löyhästi alustanmyötäisiä, kellertävän tai puhtaan vaalean vihreitä, mutta kerosuikerosammal → *Sciuro-hypnum dovreense* tapaan tyviosista usein ruskehtavia. Haarat ovat heikosti kärjistään kaartuvia. Varsilehdet ovat puikeita, usein hiukan sirppimäisesti kaartuvia, vähintään 1,5 kertaa leveyttään pidempiä, leveästä tyvestä joko tasaisesti tai joskus jyrkästi kolmiomaiseen kärkeen kapenevia. Lehtien karvamaiset kärjet ovat pitkiä ja taipuilevia. Keskisuoni on lyhyt, noin 2/3 lehden pituudesta. Tyvinurkkasoluryhmä on selvärajainen, sen solut ovat neliömäisiä, paksuseinäisiä ja selvinä lehden laidan suuntaisina riveinä.

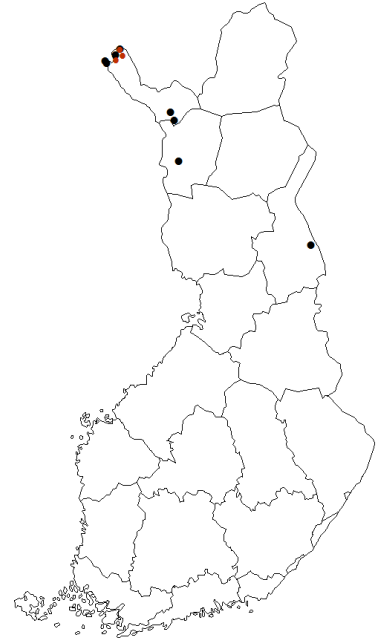
Tunturisuikerosammal voi sekoittaa lähisukuisiin koukku- *S. reflexum*, kero- ja sopulinsuikerosammaliin *S. latifolium*. Näistä kero- ja sopulinsuikerosammal voivat kasvaa samantlaisilla kasvupaikoilla kuin tunturisuikerosammal, ja kerosuikerosammal joskus jopa tämän kanssa sekakasvuistoina. Lajit erottaa parhaiten niiden varsilehtien muodon ja asennon, tyvinurkkasolujen muodon sekä keskisuonen ja karvakärjen pituuden avulla. Tunturisuikerosammal on hiukan kero- ja koukkuuikero-

sammalta kookkaampi ja usein harvahaaraisempi. Kerosuikerosammaleeseen verrattuna tunturisuikerosammal lehdet ovat pitemmät ja kapeammat ja lehti jatkuu useimmiten karvamaisena kärkenä, kun taas kerosuikerosammal lehdet ovat löyhästi vartta vasten painuneita.

Kerosuikerosammal varsilehtien keskisuoni on tunturisuikerosammalesta eroten vahva, lähes kärkeen ulottuva. Koukkuuikerosammal lehdet ovat muodoltaan kapean kolmiomaisia, ja niissä on pitkä karvamainen kärki ja lähes lehden kärkeen ulottuva keskisuoni. Tyvinurkkasoluryhmä koostuu koukkuuikerosammalella selvästi rajautuvasta joukosta neliömäisiä, paksuseinäisiä soluja, jotka ovat lehden laidan suuntaisina riveinä. Sopulinsuikerosammal on tunturisuikerosammal kokoinen, ja sen lehtien keskisuoni on tunturisuikerosammal tapaan lyhyt. Sopulinsuikerosammal on kuitenkin väriltään puhtaan vihreä ja kiiltävä, usein säännöllisesti ja taajaan haarova. Vaikka tunturisuikerosammal tyvinurkkasolut voivat joskus olla hiukan pullistuneet, mikroskoopissa sopulinsuikerosammal erottaa siitä suorakaiteen muotoisten, ohutseinäisten ja voimakkaasti pullistuneiden tyvinurkkasolujen ansiosta.

Levinneisyys

Tunturisuikerosammal tavataan laajalti maailmassa, mutta se on lähes koko levinneisyysalueellaan harvinainen, arktis-alpiininen laji. Levinneisyyden painopiste on selvästi pohjoisen pallonpuoliskon pohjoisosissa ja vuoristoissa.

Euroopassakin esiintymät keskittyvät vuoristoihin ja arktisiin pohjoisosiin ja erityisesti Skandinavian alueelle. Pohjoismaissa tunturisuikerosammal esiintyy Suomen lisäksi Ruotsin ja Norjan tuntureilla sekä Islannissa. Myös Kuolan niemimaalta se tunnetaan. Suomessa päälevinisyys keskittyy Enontekiön suurtuntureiden ala- ja keskipaljakalle. Neljä Suomen esiintymistä sijaitsee tämän alueen ulkopuolella Kuusamon Kuusinkijoen Kiukaankorvan koskella, Ylläs- ja Pallastuntureilla. Ks, KiL, EnL.

Biologia

Tunturisuikerosammal on yksikotinen. Siitä huolimatta kasvustoissa ei tavata itiöpesäkkeitä kovin usein. Museonäytteiden perusteella Suomen kymmenestä esiintymästä ainakin neljässä tapahtuu suvullista lisääntymistä, mukaan lukien eteläisin Kuusamon esiintymä.

Tunturisuikerosammal kasvaa pääasiassa ala-, keski- ja yläpaljakan lumenviipymien, tunturipurojen ja lähteiden läheisyydessä kostealla maalla, kallioilla ja kivillä. Valtaosa esiintymistä sijaitsee joko kalkkipitoisella tai lähdevaikutteisella kasvualustalla. Tunturiesiintymistä poiketen Kuusamon esiintymä sijaitsee kosken partaalla havumetsävyöhykkeessä.

Seuralaislajit

Tunturisuikerosammalen esiintymäpaikkojen kasvilajistoon kuuluvat esimerkiksi töppövilla *Eriophorum scheuchzeri*, kaksikkovihvilä *Jucus biglumis*, hapro *Oxyria digyna*, pohjaleinikki *Ranunculus hyperboreus*, vaivaispaju *Salix herbacea*, mähkä *Selaginella selaginoides*, närvinä *Sibbaldia procumbens* ja tunturitädyke *Veronica alpina*. Sammallajeista seuralaisina tavataan muun muassa paljakkakuurasammalta *Anthelia jurazkana*, lettohiirensammalta *Bryum pseudotriquetrum*, kalkkikahtaissammalta *Distichium capillaceum*, kalkkikarvasammalta *Ditrichum flexicaule*, lettotihkusammalta *Oncophorus virens*, purolähdesammalta *Philonotis fontana* ja kerosuikerosammalta.

Kannan kehitys ja uhanalaisuus

Tuoreita havaintotietoja on kolmesta esiintymästä, jotka sijaitsevat Enontekiön suurtuntureilla: Guonjarvággi (1936–2010), Doskálhárji (1935, 1990) ja Ruksesvággi (2011). Vanhem-

pia havaintoja on kahdeksalta paikalta: Kuusamon Kiukaankorva (1976), Kolarin Yllästunturi (1877) sekä Enontekiön Ounastunturi (1867), Pyhäkero (1987), Malla (1920), Haldičohkka (1988), Urtašbákti (1955) ja Sállorášša (1934).

Esiintymien pienen lukumäärän ja esiintymisalueen suppeuden takia satunnaistekijät voivat helposti heikentää tunturisuikerosammal-esiintymien tilaa. Porojen laidunnuksen aiheuttama kuluminen voi myös uhata esiintymiä. Kausikosteiden kasvupaikkojen kuivuminen sekä paljakkakasvillisuuden ja sen lajien välisen kilpailutekijöiden muuttuminen ilmastonmuutoksen myötä voivat muuttaa tunturisuikerosammalen kasvupaikkoja lajille epäsuotuisiksi.

Uhanalaisuus Euroopassa

EUR: LC EST: -, NOR: LC SWE: LC

Suojelu

Kaikki tunturisuikerosammal-esiintymät sijaitsevat eri asteisilla Natura- tai suojelualueilla. Enontekiön suurtunturialueen esiintymät sijaitsevat Kilpisjärven erämaa-alueella tai Mallan luonnonpuistossa. Ounastunturi ja Pyhäkero ovat Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa. Kuusamon esiintymä sijaitsee Kiukaankorvan lehtojensuojelualueella. Ylläksen esiintymä ei ole suojeltu: se sijaitsee Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalueen Natura-alueella, mutta Natura-alue turvaa vain vesistön. Yhdestätoista maamme esiintymästä seitsemän nykytilaa ei tiedetä ja ne tulisi tarkistaa. Näistä Ylläs- ja Ounastunturien sekä Sálloráššan esiintymien paikallistaminen on erityisen hankalaa, koska sijaintitiedot perustuvat epätarkkaan museonäytetietoon.

Synonyymit

Brachythecium glaciale Schimp.

Kirjallisuus

Draper, I. & Hedenäs, L. 2008: *Sciuro-hypnum tromsoeense* (Kaurin & Arnell) Draper & Hedenäs, a distinct species from the European mountains. *Journal of Bryology* 30: 271–278

Draper, I. & Hedenäs, L. 2009: *Sciuro-hypnum dovreense* (Limpr.) Draper & Hedenäs, a distinct

Eurasian alpine species. Cryptogamie, Bryologie 30: 289-299.

Viittaus

Huttunen, S. 2014: *Sciuro-hypnum glaciale* – vaarantunut.